

Sotatieteellisen työn merkitys Suomessa

Kenraaliluutnantti T V Viljanen

(Esitelmä Suomen Sotatieteellisen Seuran 30-vuotisjuhlassa)

Kun sotalaitos eri osineen rakennetaan tai siihen tehdään syvälläkäyviä muutoksia, silloin tarvitaan tieteellistä pohjaa, mutta kun yhtymät ja joukot on luotu, niille on annettu aseistus ja muu välineistö ja ne on koulutettu, niin silloin rauhankin aikana, mutta erityisesti sodassa tulee kysymykseen, kutka miehet osaavat saada koneiston menestyksellisesti toimimaan. Sellaisena hetkenä ei varsinkaan alaportaissa tarvita sotatieteellistä tutkimustyötä vaan johtajataitoa. Korkeissa portaissa on sotatieteellinen työ silloinkin tärkeä perusta, koska se voi estää sellaisia hahatteluja, jotka ajanmittaan ilmenivät Hitlerissä ja tietyssä määrin myös esim Churchillissä näiden herrojen sekaantuessa puhtaasti sotilaalliseen johtamiseen. Jos sota pitkittyy, tarvitaan taas sotatieteellistä tutkimustyötä, jotta sodankäyntiväline ja maan koko puolustuskyky eivät jää polkemaan paikalleen ja vastustajan kehityksestä jälkeen.

Voidaan tietenkin olla eri mieltä siitä, mikä on sotatieteellistä tutkimustyötä ja lähinnä, missä on tieteellisyyden alaraja. Tässä esityksessä sana sotatieteellinen käsitetään laajassa merkityksessä ja siihen luetaan jokainen tutkimustyö — olkoon se aiheeltaan verraten suppeakin —, joka Tietosanakirjan sanontoja käyttääkseni, hajanaisten, järjestämättömien ajatusten ja arvelujen tilalle pyrkii saamaan perustaksi vain tarkistettuja, oikaistuja ja vain varmoiksi todettuja tietoja sekä järjestämään ne yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Tutkimustyön suorittajat ja tutkimusalat

Tällaista sotatieteellistä tutkimustyötä sanan laajassa merkityksessä tehdään eri asteisena monessa paikassa ja sen mukaan sillä on erilainen merkityskin. Se alkaa sotakoulujen oppilastöistä ja jatkuu upseerien jatkokoulutuksessa joukko-osastoissa. Korkeimmissa kouluissa, erityisesti sotakorkeakoulussa suoritetuilla tällaisilla tutkimustöillä on usein myös yleisempää merkitystä.

Sotakoulujen opettajat, monet esikunnissa ja laitoksissa palvelevat upseerit, sotilasinsinöörit, sotilaslääkärit jne joutuvat suorittamaan sotatieteellistä tutkimustyötä oman toimintansa syventämiseksi tai heidän työssään esiintyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Näillä töillä voi olla jo huomattavakin yleismerkitys, ja nekin voidaan esittää esim luentoina. Niihin ovat rinnastettavissa ne sotatieteelliset tutkimustyöt, joita suoritetaan sotatieteellisen seuran tai eräiden yhdistysten taikka säätiöiden stipendien saamiseksi taikka jotka julkaistaan kirjoina. Stipendien saamiseksi kirjoitetut työt joutuvat ankaraan punnintaan, jossa niiden arvo ja merkitys todetaan.

Seuraavaksi työportaaksi voisi laskea puolustusvoimien parhaista asiantuntijoista kokoonpannut toimikunnat tai yksityiset valiomiheet, jotka saavat selvitettäväkseen tärkeitä, kehityksen suunnan määrittämiseksi välttämättä valaistavia avainkysymyksiä. Sellaisia voivat olla mm puolustautuminen atomisodassa tai ohjuksia vastaan sekä esimerkiksi totaalisen sodan vaatima johto-organisaatio. Tällaisten töiden merkitys on suuri.

Sodankäynnin tultua yhä teknillisemmäksi ja tieteellisemmäksi on puolustusvoimain palveluksessa olevan, tieteellisen koulutuksen saaneen henkilöstön ja siviilitiedemiesten työ maanpuolustuksen hyväksi erittäin tärkeätä. Suurimmaksi osaksi maan parhaita siviilitiedemiehiä käsittävän sotatieteellisen neuvottelukunnan asettaminen vastaavasti kuin on jo puolustustaloudellinen neuvottelukunta, on erittäin toivottavaa.

Tutkimustyön perusta ja merkitys

Jos koetamme päästä perille siitä, mistä Suomen sotatieteellinen tutkimus saa perustansa ja mikä antaa kullekin tutkimukselle suunn-

nan, ja pelkistämme asian, niin voimmme sanoa, että useimmissa tapauksissa on kyseessä kaksi seikkaa:

- ensinnäkin joko kotimaassa on jo tutkimuksen kohteena olevalla alalla perusta, jota voi käyttää lähtökohtana, ja tutkimuksen tulisi osoittaa, kuinka päästäisiin yhä parempiin tuloksiin, taikka ulkomailla on esimerkkejä siitä, kuinka tutkittava kysymys on siellä ratkaistu;
- ja toiseksi: maamme on pikkuvaltio, köyhä maa, jolla melkein kaikilla aloilla on omat erikoislaatuiset olosuhteensa
 - pienet taloudelliset ja muut resurssit
 - harva asutus
 - vesistöisyys, saaristot, metsät, lumi ja pakkanen
 - oma kansanluonne vahvoine ja heikkoine puolineen.

Nämä seikat yhdessä ehkä — pelkistettynä sanoen — ovat niitä, jotka antavat pääosan ainesta sotatieteelliselle tutkimustyölle Suomessa, joka tutkimustyö on siis yleensä sovellettua tiedettä. Tosin voidaan suorittaa yleisluonteisiakin sotatieteellisiä tutkimuksia, jotka eivät millään tavalla koske välittömästi Suomea, mutta yleensä on kysymys ilmiöiden, tapahtumien, välineiden tai menetelmien merkityksestä tai käytöstä Suomen erikoisolosuhteissa. Näin on ollut ennen ja näin on nytkin.

Sanotaan, että menneisyys valaisee tulevaisuutta. Sitäpaitsi menneisyyden avulla voi puhua nykyisyydestä ja tulevaisuudesta yleispiirtein tarvitsematta kosketella sotilassalaisuuksia. Ottakaamme muutarnia esimerkkejä.

Kun saksalaisten upseerien piti 1918 opettaa taktiikkaa suomalaisille, niin se monelle opettajalle oli ylivoimaista Suomen maastossa tai kartoilla. Metsä oli joka paikassa harmina. Heidän opittu taktiikkansa ei sopinut sellaiseen maastoon. Silloin he tilasivat karttoja Saksan avomaastosta ja niillä he osasivat opettaa ainettaan suomalaisille. Suomen sotatieteellisen tutkimuksen piti sittemmin kehittää taktillisia menettelytapoja paremmin Suomen maastoon sopiviksi.

Itse asiassa olemme saman kysymyksen edessä hypätessämme 1700-luvun loppupuolelle. Sieltä loistaa kirkkaana Y. M. Sprengtportenin sotatieteellinen tutkimustyö. Elettiin lineaaritaktiikan aikakautta, jolloin Euroopassa yleensä taisteltiin jäykissä pitkissä linjoissa ja avo-

maastossa, taistelukentillä, kuten sana vieläkin kuuluu, koska suurin osa metsiä oli Euroopan sydäimestä jo hävitetty. Yksinomaan lineaaritaktiikkaa opetettiin, mitättömiä poikkeuksia lukuunottamatta, Ruotsi-Suomenkin armeijassa, vaikka erityisesti Suomessa oli suurimmassa osassa maata vaikeata löytää tarpeeksi suuria aukeita, joille voi ryhmittä taisteluryhmitä. Sprengtporten ei katsonut joka puolella olevia metsiä harmilliseksi seikaksi vaan koetti määrätietoisesti ja ainutlaatuisesti luoda joukkojen järjestelyn ja taktilliset menettelytavat, jotka sopivat Suomen olosuhteisiin ja maastoon. Sitä varten hän suoritti vuosien kokeiluja ja kirjoitti ohjesäännönkin. Hänen siirryttyään pois taito unohtui.

Lineaaritaktiikan tuottama huono tulos kolme vuosikymmentä myöhemmin mm Lapuan taistelussa 1808 osoitti epäsuorasti Sprengtportenin sotatieteellisen työn merkityksen, jota ei oltu aikanaan tajuttu.

Ja vielä kolmas esimerkki lähempää. Suomen tykistö luotiin yhdessä muiden aselajien kanssa 1918 lähinnä saksalaisen mallin mukaan. Sillä oli seuraavina vuosikymmeninä johtajana Sotatieteellisen seuran nykyinen kunniajäsen, tykistönkenraali Nenonen. Hän näki avoimin silmin tykistön osalta ehkä aikaisemmin kuin mikään muu aselaji saman tilanteen, minkä aikoinaan Sprengtporten jalkaväen kannalta. Hän kehitti Suomen tykistölle omaperäisen toimintatavan, omat ampuma- ja tulenjohtomenetelmät, joiden avulla Suomen tykistö pystyi erittäin tehokkaasti ampumaan silloinkin kun esim saksalaisten tykistö oli jatkosodassa metsän runsauden takia sokeana. Siinä näkyy harvinaisen selvänä ja hämmästyttävässä määrin yhden miehen sotatieteellisen tutkimustyön merkitys.

Palatkaamme takaisin nykyaikaan. Puolustusvoimat ovat olemassa sota-ajan varalta. Vaikka hartaasti toivomme, että sotaa ei enää koskaan tulisi, ei asia ole meidän vallassamme. Sen vuoksi Suomen puolustusvoimien on kehitettävä sodan varalta ja nimenomaan tulevaisuuden mahdollisen sodan eikä entisten sotien mukaisiksi. Siinä on ollut ja yhä on merkitykseltään tärkeä tehtävä sotatieteelliselle tutkimukselle Suomessa: Millainen on mahdollinen tuleva sota, millaista sen strategia ja taktiikka? Jotta tällä tutkimustiellä päästään eteenpäin, on ensin ollut ja on edelleen selvitettävä, millainen viime sota oli kehittyneimmässä vaiheissaan. Tällöin ei suinkaan riitä pintapuol-

linen joidenkin asiakirjojen selaileminen ja niistä lainaileminen. Tarvitaan todellista syventymistä kaikkiin vaikuttaneisiin tekijöihin. Tässä on, kuten jo sanottiin, Suomen sotatieteelliselle tutkimustyölle vieläkin laaja työala, jonka käytännöllinenkin arvo on suuri.

Menneisyyden tutkiminen ei riitä. On ilmestynyt uusia aseita, välineitä ja menettelytapoja. Mikä merkitys kullakin niistä on Suomen olosuhteissa?

Lisäksi tulevat taloudelliset tekijät. Mitä on varaa hankkia? Millaisilla menetelmillä voidaan toivoa puutteellisillakin välineillä tultavan toimeen? Sotatieteelliseen tutkimukseen ja siitä vedettäviin johtopäätöksiin yleensä rakentuvat ratkaisut, missä suhteessa eri puolustushaarojen tai aselajien pitää olla toisiinsa verrattuina, jotta saavutettaisiin mahdollisimman hyvä kokonaistulos odotettavissa olevissa tapauksissa. Menetelmien tutkiminen koskee sekä sotilaallista että totaalista sodankäyntiä.

Sotatieteellisen tutkimustyön päämääränä ja samalla sen yleismerkityksenä on omalta osaltaan kohottaa Suomen puolustusvoimain toimintakykyä ja koko kansan puolustusvalmiutta valtiovallan tekemien sopimusten puitteissa sellaisten tilanteiden varalta, jolloin valtion johdin kenties on kriisiaikoina kansanedun mukaan ja sopimusten täyttämiseksi turvaututtava puolustusvoimain osittaiseen tai yleiseen käyttöön.